

На жаль, мають місце й такі випадки, коли багато хто і серед викладачів, і серед студентів не зовсім відповідально ставляться до своїх обов'язків і саботують заняття, прикриваючись форс-мажорними обставинами та виправдовуючи таким чином своє небажання працювати або навчатися. На згадку приходить стара, як світ, істина: хто хоче щось робити, той шукає можливості, хто ні – перешкоди.

Отже, незважаючи на надскладні умови військового стану, коли стоїть питання самого виживання нашої країни і держави, українська освіта продемонструвала високій рівень опанування та практичного застосування сучасних інноваційних освітніх технологій, велику гнучкість і здатність швидко й адекватно реагувати на сучасні виклики. Як і все українське суспільство – гідно, мужньо та незламно тримати удар і відстоювати своє право на вільне існування, свою самодостатність, свободу та незалежність.

**Муріна А.В.**

***[hannamurina@hotmail.com](mailto:hannamurina@hotmail.com)***

аспірантка кафедри банківської справи та страхування

КНЕУ імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

## **МІСЦЕ СУБ'ЄКТИВНОГО НА ШЛЯХУ ДО ЯКІСНОГО ЗНАННЯ – ПІДКАЗКИ БЕКОНА ТА ЮМА**

Філософія науки приділяє багато уваги питанням об'єктивного і суб'єктивного у формуванні знань про світ. Так, в процесі розвитку філософії науки Нового часу протягом XVI-XVIII століть в науковій методології пізнання домінувала думка про негативний вплив суб'єктивних факторів та абсолютизм об'єктивного пізнання. Необ'єктивне пізнання кваліфікувалося ненауковим. Поділ філософів на школи емпіристів і раціоналістів не змінював їхньої позиції у прагненні виключити суб'єктивні прояви у пізнанні, школи лише різнилися у способі такого виключення. При цьому, ключовою причиною категоричного неприйняття суб'єктивного в науці була можливість викривлення і

помилковості представлень про світ в силу усвідомлених і неусвідомлених психологічних впливів, що властиві природі людини.

З часом боротьба проти суб'єктивного виявилася не лише абсурдною, а і такою, що збіднює науку. Подальший розвиток філософії науки з різних точок зору показав неможливість виключення людини з її проявом суб'єктивного впливу з наукового процесу. Починаючи від формулювання запити для дослідження, визначення меж знання і незнання та прагнення направити зусилля в певний напрямок незнання, все це вже на початковому етапі дослідження є суб'єктивним. Так само, як і вибір методики дослідження, множинні вибори в реалізації обраної методики, і найважливіше, в інтерпретації результатів дослідження присутня людина зі судженнями. Ці судження можуть значною мірою покладатися на об'єктивне обґрунтування, але не можуть з нього складатися повністю в силу багатьох невизначеностей. Тому, гучні твердження про об'єктивність часто виявляються самообманом і обманом. Але найгірше навіть не це, а спроби пригнічення корисних суб'єктивних спроможностей особистості до творчості. Створення якісно нового знання, пошук рішення для складної проблеми потребує процесу «творення» [1, 146]. Чи може творчість людини бути об'єктивною? Ні, це суб'єктивний процес, властивий окремій людині або групі людей у спільній роботі. Пригнічення і прагнення до відмови від творчого прояву збіднює науку, звужує її поле розвитку, особливо в можливості посунути рамки знання і перетворення незнання в знання.

Філософи науки Нового часу висунули обґрунтовані заперечення до негативного прояву суб'єктивного у процесі пізнання. Розглянемо заперечення Френсіса Бекона (1561-1626) і Девіда Юма (1711-1776), які були представниками емпіризму. Ключовим положенням емпіризму є те, що пізнання будується на чуттєвому досвіді взаємодії з реальністю, який фіксується за допомогою експериментів, вимірювання, активних спостережень, тоді як у розумі людини немає нічого додаткового і цінного. Бекон є представником матеріалістичного емпіризму, який встановлює довіру до

первинного чуттєвого досвіду людини як об'єктивного відображення реального світу. Тоді як Юм є представником ідеалістичного емпіризму і висуває сумніви щодо можливості чуттєвого досвіду людини адекватно відображати реальний світ. Юм наводить аргументи присутності позасвідомого суб'єктивного впливу в чуттєвому досвіді, а тому висловлює загальний скептицизм щодо повної спроможності емпіричного пізнання.

Заперечення Бекона стосується свідомої частини суб'єктивного. Він формулює критику розуму людини, як джерела помилок у пізнанні. Бекон висуває заперечення до спроможності людини логікою і розумом пізнати світ і протиставляє розуму чуттєвий досвід, як єдине надійне джерело для пізнання. Причини помилковості він сформулював у чотирьох «примарах» або «ідолах», якими є викривлення розуму через вади загальнолюдської природи (примара роду), вади унікальних рис особистості дослідника (примара печери), вади соціального оточення дослідника (примара площі) та вади емоційного впливу (примара театру), [2, 112]. На думку Бекона, людині вивільнитися від цих примар важко або навіть неможливо, і тому вони є перешкодою для застосування розуму у пізнанні світу [3, 120].

Заперечення Юма побудовано навколо позасвідомої частини суб'єктивного. Він сформулював теорію про психологічні асоціації, створення якої вважав найбільшим своїм відкриттям. За Юмом складні ідеї (модуси) та прості ідеї (ідеї відносин) виникають в результаті нестримної уяви на основі випадкових психологічних асоціацій між враженнями, враженнями та ідеями, а також між простими ідеями. Тому людське пізнання через чуттєвий досвід має загрозу підпорядкування випадковим асоціаціям і віддалення від об'єктивних результатів. В частині складних ідей (модусів) Юм обговорює можливість помилковості переходів між ідеями з допомогою трьох принципів асоціацій: подібності, суміжності у часі і просторі та причинного зв'язку. Інтерпретацію цих принципів від застосовує для ілюстрації можливої помилковості переходів-умовисновків від одиничного до загального і від спостереження послідовності до твердження про причинність. В частині простих ідей заперечення Юма

значно ослаблює позиції емпіризму, представником якого він був, оскільки ставить під сумнів можливість об'єктивного віддзеркалення світу чуттєвим досвідом через його залежність від асоціацій суб'єктивного позасвідомого [4, 104]. Іншими словами, наше враження від взаємодії зі світом залежить не лише від самої взаємодії, а і від накопиченого власного досвіду, від інформації про взаємодії інших, а також від чистоти запам'ятовування і поєднання цих ідей у свідомій і позасвідомій психіці людини.

Повертаючись до початкового питання місця суб'єктивного в науковій діяльності, пропонуємо обрати шлях перетворення «зброї» проти суб'єктивного на інструмент забезпечення корисної присутності суб'єктивного в науковій діяльності. Так, заперечення Бекона і Юма можна застосувати в якості рекомендованої установки для самоаналізу і самокритики наукової роботи, а також у практиках відкритості та конструктивного сприйняття критики з боку інших, що загалом слугуватиме покращенню якості результатів дослідження через очищення від хиб і «примар» індивідуального суб'єктивного. Таким чином, ці підказки Бекона і Юма стають на службі у вимогливих запитах до якості дослідження і реалізації науки в забезпеченні якості знань в умовах збереження людського суб'єктивного фактору.

### **Використана література:**

1. Присухін С.І. (авт.-упорядник). Філософія: хрестоматія : Навч. Посібник. / С.І. Присухін – Київ : КНЕУ, 2011. – 352 с.
2. Арутюнов В. Х. Філософія. Навчальний посібник для аспірантів і здобувачів ученого ступеня економічних спеціальностей / В. Х. Арутюнов, В. М. Мішин, Свінціцький – Київ : КНЕУ, 2008. – 528 с.
3. Основи філософських знань: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. / М. І. Горлач, В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, and М. П. Требін. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 1027 с.
4. Deleuze G. Empiricism and Subjectivity: an essay on Hume's theory of Human nature. / G. Deleuze – New York : Columbia University Press, 1989. – 163 с.